

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

AGRICULTURAL UNIVERSITY OF ATHENS

Κοινωνιολογία της Αγροτικής Ανάπτυξης

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου»

Ενότητα 2: Αγροτική Κοινότητα και Αγροτικός Μετασχηματισμός (2/2) 1ΔΩ

Διδάσκων: Χαράλαμπος Κασίμης

Τμήμα: Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Μαθησιακοί στόχοι

- Το μάθημα στοχεύει σε μια ολιστική και κριτική προσέγγιση της έννοιας της αγροτικής ανάπτυξης μέσα από τη διδασκαλία βασικών εννοιών και μεθόδων για την κατανόηση μιας κοινωνικά ετερογενούς αγροτικής κοινωνίας. Πλαίσιο αναφοράς αποτελεί η Ελλάδα και οι χώρες της Ε.Ε.

Λέξεις κλειδιά

- Αγροτική κοινωνία, ύπαιθρος, ανάπτυξη, δημογραφία, αγροτική εκμετάλλευση, οικογενειακή γεωργία, φύλο, νέα αγροτικότητα, πολυλειτουργικότητα

Ο μετασχηματισμός της αγροτικής κοινότητας 1/2

Ο μετασχηματισμός της αγροτικής κοινότητας είναι το αποτέλεσμα:

- α. εξωτερικής επιβολής
- β. εσωτερικής προσαρμογής
- γ. συνδυασμού και των δύο παραπάνω

Ο μετασχηματισμός της αγροτικής κοινότητας 2/2

Προκύπτουν δύο τύποι αλλαγών:

α) Η απώλεια της αυτοτέλειας της κοινότητας και η ένταξή της σ' ευρύτερα σύνολα

β) Η μεταβολή της εσωτερική δομής και λειτουργίας της κοινότητας

α) Η απώλεια της αυτοτέλειας της κοινότητας και η ένταξή της σ' ευρύτερα σύνολα 1/4

Ο μετασχηματισμός πραγματοποιείται στα εξής επίπεδα:

α. Πολιτικό επίπεδο

Πρόκειται για την ενσωμάτωση της κοινότητας στο διοικητικό και πολιτικό μηχανισμό του ενιαίου εθνικού κράτους.

α) Η απώλεια της αυτοτέλειας της κοινότητας και η ένταξή της σ' ευρύτερα σύνολα 2/4

β. Οικονομικό επίπεδο

Πρόκειται για τον εκχρηματισμό της εθνικής οικονομίας και την ένταξη της κοινότητας σ' ένα σύστημα εθνικής και διεθνούς αγοράς τόσο ως παραγωγό όσο και ως καταναλωτή.

Αποτέλεσμα της σημασίας του αγροτικού τομέα για την εθνική οικονομία αποτελεί και η άσκηση συγκεκριμένης οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής με στόχο της αύξησης της παραγωγικότητας, του επιπέδου ζωής κλπ.

α) Η απώλεια της αυτοτέλειας της κοινότητας και η ένταξή της σ' ευρύτερα σύνολα 3/4

γ. Κοινωνικό επίπεδο

Πρόκειται για την ένταξη στο διευρυνόμενο αστικό χώρο και τη διαφοροποίηση της κοινωνικής ομοιογένειας των αγροτικών κοινοτήτων.

Σαν αποτέλεσμα των παραπάνω διαμορφώθηκαν διάφοροι τύποι αγροτικών κοινοτήτων όπως :

- οι κοινότητες κοντά σ' αστικά κέντρα με απώλεια αυτοτέλειας, αυτονομίας και εγκατάλειψη της γεωργικής δραστηριότητας ως κύριας δραστηριότητας
- οι κοινότητες περιφέρειας με απασχόληση μελών τους τόσο στα αστικά κέντρα όσο και στην παραγωγή αγροτικών προϊόντων άμεσης κατανάλωσης
- οι κοινότητες κοινοί τύποι διαμονής αγροτών, υπαλλήλων, εργατών
- οι κοινότητες με εξειδικευμένη αγροτική παραγωγή

α) Η απώλεια της αυτοτέλειας της κοινότητας και η ένταξή της σ' ευρύτερα σύνολα 4/4

δ. Πολιτιστικό επίπεδο

Πρόκειται για την ένταξη σ' εθνικό πολιτιστικό πρότυπο με ενιαία κουλτούρα.

Αυτή η ένταξη αρχικά αφορούσε εθνικούς θρησκευτικούς θεσμούς. Η μεταγενέστερη ανάπτυξη και εξάπλωση των μέσων μαζικής ενημέρωσης συνέβαλε στη διαμόρφωση μιας ενιαίας κουλτούρας.

Παράλληλα η διάχυση κοινών προτύπων συμπεριφοράς, δράσης και στάσης ζωής στην ύπαιθρο συνέβαλε στη σύγκλιση του αστικού και του αγροτικού τρόπου ζωής.

β) Η μεταβολή της εσωτερική δομής και λειτουργίας της κοινότητας

Πρόκειται για μεταβολές που προκύπτουν από:

- α) την αγροτική έξοδο
- β) τον εκσυγχρονισμό της γεωργίας
- γ) την απο-αγροτοποίηση της υπαίθρου
- δ) την 'τουριστικοποίηση' και ανάπτυξη άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων στην ύπαιθρο

Τα παραπάνω αλλάζουν τη κοινωνικο-επαγγελματική άρα και την ταξική διάρθρωση του πληθυσμού της κοινότητας και οδηγούν σε κοινωνική ανομοιογένεια και σ' εξατομίκευση της ζωής των μελών της.

Από το μετασχηματισμό της κοινότητας στον αγροτικό μετασχηματισμό 1/9

- Οι πρώτες μελέτες αγροτικών κοινοτήτων στις ΗΠΑ κυρίως αλλά και στην Ευρώπη εστιάζοντας την προσοχή τους σ' ένα σύνολο σχέσεων στα πλαίσια μιας τοπικής κοινωνίας απομονωμένης από τον εξωτερικό κόσμο οδήγησαν στη διαμόρφωση μιας αντίληψης σταθερότητας και στατικότητας.

Από το μετασχηματισμό της κοινότητας στον αγροτικό μετασχηματισμό 2/9

- Ο έντονα «κοινοτικός» προσανατολισμός των παλιών μελετών, η επικέντρωση του ενδιαφέροντος τους στους περιθωριακούς πληθυσμούς σε μια περίοδο ραγδαίας αναδιάρθρωσης του αγροτικού χώρου και της αγροτικής παραγωγής κατέστησαν ανεπίκαιρη αυτή την περιγραφή της κοινωνικής πραγματικότητας.

Από το μετασχηματισμό της κοινότητας στον αγροτικό μετασχηματισμό 3/9

- Η έμφασή τους στην τοπικότητα, κοινότητα και οικογένεια δεν συνέβαλε ουσιαστικά στην κατανόηση των ευρύτερων μακροοικονομικών και πολιτικών παραγόντων που μεταμόρφωσαν την αγροτική παραγωγή.

Από το μετασχηματισμό της κοινότητας στον αγροτικό μετασχηματισμό 4/9

- **Carter:** Απουσίαζε μία πολιτική οικονομία της γεωργίας που θα τοποθετούσε τη γεωργία και τις κοινωνικές της σχέσεις παραγωγής στα πλαίσια της ευρύτερης οικονομίας και κοινωνίας.
- Οι αλλαγές στην κοινωνική σύνθεση του αγροτικού πληθυσμού, η αυξημένη κρατική παρέμβαση στη γεωργία, η κίνηση προς την καθετοποιημένη παραγωγή των μεγάλων αγροτοβιομηχανικών επιχειρήσεων και η συνεχώς μειούμενη αυτονομία της αγροτικής κοινωνίας τονίζουν την αυξανόμενη σύνδεση του αγροτικού και του αστικού τομέα των αναπτυσσόμενων βιομηχανικά κοινωνιών.

Από το μετασχηματισμό της κοινότητας στον αγροτικό μετασχηματισμό 5/9

- Η αγροτική κοινωνία χάνει τον αγροτικό της χαρακτήρα και νέα εννοιολογικά σχήματα απαιτούνται για την ερμηνεία του μετασχηματισμού της που θα οδηγήσουν σε μια περισσότερο ικανοποιητική εξηγητική θεωρία που θα συνδέεται με την κοινωνική αλλαγή στον αγροτικό χώρο.

Από το μετασχηματισμό της κοινότητας στον αγροτικό μετασχηματισμό 6/9

- **Stein** (ήδη από το 1950):
Η τοπικότητα, η τοπική αγροτική κοινωνία ως αρχή κοινωνικής οργάνωσης, βρίσκεται σε σοβαρή και προφανώς οριστική κατάρρευση.
- Αυτό συνδέεται, κατά τον συγγραφέα, με τρεις σημαντικές κοινωνικές διαδικασίες της σύγχρονης κοινωνίας:
την εκβιομηχάνιση, την αστικοποίηση και την ανάπτυξη της γραφειοκρατίας που διέσπασαν την αυτονομία των τοπικών κοινωνιών και διέβρωσαν την μοναδικότητα ορισμένων πλευρών της τοπικής και αγροτικής κουλτούρας.

Από το μετασχηματισμό της κοινότητας στον αγροτικό μετασχηματισμό 7/9

- Οι **κεντρομόλες τάσεις** της σύγχρονης κοινωνίας δημιουργούν μια σειρά κοινωνικών επιπτώσεων: την κατάρρευση της τοπικής αυτονομίας, την αυξανόμενη αλληλεπίδραση αγροτικού-αστικού στοιχείου, την ουσιαστική αποχή από την λήψη αποφάσεων και τη δημιουργία μιας αγροτικής μαζικής κατανάλωσης και ενός τυποποιημένου τρόπου διαβίωσης.
- Η κατάρρευση, η "έκλειψη", όπως χαρακτηριστικά σημειώθηκε, της κοινότητας προφανώς εξυπακούεται και την έκλειψη του αγροτικού κόσμου σαν αποτέλεσμα των σύγχρονων διαδικασιών ανάπτυξης.

Από το μετασχηματισμό της κοινότητας στον αγροτικό μετασχηματισμό 8/9

- Υπάρχουν όμως και **φυγόκεντρες τάσεις** που συνδέονται με τη βιομηχανική χωρική αναδιάρθρωση και την πληθυσμιακή σταθερότητα και επιστροφή στον αγροτικό χώρο.
- Αυτή η νέα φάση εξακολουθεί να συνοδεύεται από μια συνεχιζόμενη συγκεντροποίηση της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας.

Από το μετασχηματισμό της κοινότητας στον αγροτικό μετασχηματισμό 9/9

- Στο ίδιο το παραγωγικό μέρος ο αγροτικός τομέας, ιδιαίτερα μετά τον II Παγκόσμιο Πόλεμο, έχει σε παγκόσμιο επίπεδο μετασχηματισθεί δραματικά σαν αποτέλεσμα ενός συμπλέγματος μεταμορφωτικών δυνάμεων. Παρά τις διαφορές από χώρα σε χώρα στη σύνθεση, κλίμακα και επιπτώσεις αυτών των αλλαγών τα κοινά χαρακτηριστικά παραμένουν.
- Οι τεχνολογίες έντασης εργασίας έχουν προοδευτικά αντικαταστήσει την ανθρώπινη εργασία και αυξήσει την παραγωγή και παραγωγικότητα.

Η απογεωργοποίηση της υπαίθρου 1/2

- Ο αγροτικός μετασχηματισμός συνδέεται συχνά με την «αποαγροτοποίηση/απογεωργοποίηση της υπαίθρου» και παραπέμπει στη συνεχώς μειούμενη σημασία της γεωργίας στις οικονομίες των βιομηχανικά ανεπτυγμένων κοινωνιών. Αποτέλεσμα:
 1. η παρακμή των πρώην γεωργικά εύρωστων περιοχών
 2. η μείωση της αγροτικής απασχόλησης
 3. η μείωση του ποσοστού προστιθέμενης αξίας του αγροτικού τομέα και
 4. η φθίνουσα συνεισφορά του τομέα στο ΑΕΠ

Η απογεωργοποίηση της υπαίθρου 2/2

- Ο αγροτικός μετασχηματισμός δεν είναι μια εξωγενής διαδικασία αλλά συνδέεται με τα ίδια τα ενδογενή χαρακτηριστικά της γεωργίας.
- Τρεις τάσεις περιγράφουν τον **γεωργικό εκσυγχρονισμό**:
 1. Η **συγκέντρωση** της γεωργικής παραγωγής
 2. Η **εντατικοποίηση** της γεωργικής παραγωγής
 3. Η **εξειδίκευση** της γεωργικής παραγωγής

Οι ιστορικές διαδικασίες αγροτικού μετασχηματισμού

Διαπιστώνονται ιστορικά τέσσερις διαδικασίες αγροτικού μετασχηματισμού:

1. Η εμπορευματοποίηση της γεωργικής παραγωγής
2. Η ανάπτυξη του αγρο-τροφικού συμπλέγματος και η βιομηχανοποίηση της γεωργίας
3. Η αναδιάρθρωση της βιομηχανίας και των υπηρεσιών
4. Η ανάπτυξη της βιοτεχνολογίας

1. Η εμπορευματοποίηση της γεωργίας

Η οικογενειακή μονάδα παραγωγής υποτάσσεται στο κεφάλαιο με δύο τρόπους:

- α) άμεσα μέσα από την παράδοση του ελέγχου της γεωργικής παραγωγικής διαδικασίας στο κεφάλαιο
- β) έμμεσα μέσα από τις εισροές και τις εκροές στη γεωργική παραγωγή.

Δύο στρατηγικές αναπαραγωγής της οικογενειακής εκμετάλλευσης εμφανίζονται: **συσσώρευση/μεγέθυνση και επιβίωση/διατήρηση**

2. Η αναδιάρθρωση της βιομηχανίας και των υπηρεσιών 1/2

- Αναζήτηση φθηνότερου και πολυαριθμότερου εργατικού δυναμικού και επέκταση των βιομηχανιών εκτός των πόλεων.
- Η «αγροτοποίηση» της βιομηχανίας συνδέεται με την κρίση του μοντέλου μαζικής παραγωγής και την ανάπτυξη νέων οικονομικών και κοινωνικών μορφών παραγωγής σε παγκόσμια κλίμακα για τεχνολογικούς και εργασιακούς λόγους.

2. Η αναδιάρθρωση της βιομηχανίας και των υπηρεσιών 2/2

- Αυτή η μορφή αγροτικής αναδιάρθρωσης/αναδιάταξης, που αφορά στην αύξηση του πληθυσμού των αγροτικών (ή περιαστικών) περιοχών που συγκεντρώνουν την προτίμηση του αστικού πληθυσμού, συνδέεται και με την κατάτμηση των τοπικών αγορών εργασίας (π.χ. ντόπιοι και νεοφερμένοι, εκπαιδευμένοι και μη, διάχυση των μεσαίων στρωμάτων στην ύπαιθρο κοκ).

3. Η ανάπτυξη των αγροτοβιομηχανικών επιχειρήσεων

- Το τέλος της τομεακής ανάλυσης και η ανάπτυξη της διατομεακής ανάλυσης της διαδικασίας ολοκλήρωσης του αγροτροφικού συμπλέγματος (συμβολαιακή γεωργία, πολυαπασχόληση κλπ.)

4. Η βιοτεχνολογία 1/2

- Η τεχνολογία συνδέεται με την αντικατάσταση της γεωργίας από την βιομηχανία. Η άποψη αυτή αναπαράγει μια αγεφύρωτη διάκριση ανάμεσα στις δύο σφαίρες παραγωγής.

Δύο ασυνεχείς αλλά σταθερές διαδικασίες που συνδέονται με την αύξουσα σημασία της τεχνολογίας στη γεωργία:

4. Η βιοτεχνολογία 2/2

- **Η ιδιοποίηση:** τμήματα της γεωργικής παραγωγικής διαδικασίας γίνονται αντικείμενο βιομηχανικής δραστηριότητας και έπειτα μπαίνουν στη γεωργία σαν εισροές (π.χ. υβρίδια, η Πράσινη Επανάσταση)
- **Η υποκατάσταση:** τα γεωργικά προϊόντα ανάγονται σε βιομηχανικές εισροές και έπειτα αντικαθίστανται με μεταποιημένα ή συνθετικά, μη-γεωργικά, συστατικά της μεταποίησης τροφίμων (π.χ. η παραγωγή μαργαρίνης, τα γενετικά τροποποιημένα τρόφιμα):

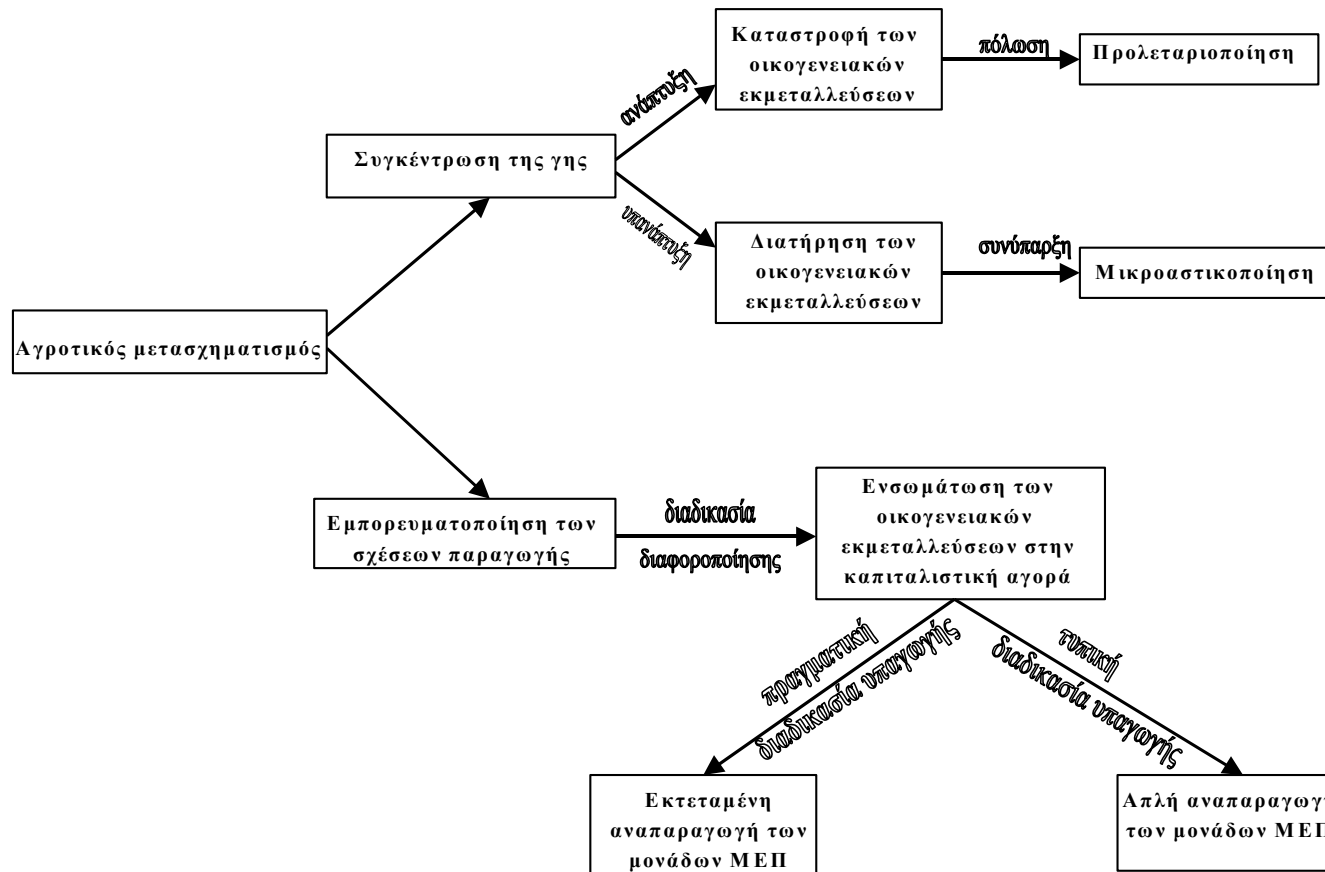
Συμπερασματικά:

Η νέα αντίληψη στη μελέτη της κοινότητας συνδέεται με τη διαπίστωση ότι οι διαδικασίες μετασχηματισμού στον αγροτικό χώρο είναι πολύπλοκες και ο μετασχηματισμός δεν επιβάλλεται σαν ένα εξωτερικό στοιχείο επάνω σε μία κατά τα άλλα στατική αγροτική κοινωνία. Πολλοί από τους παράγοντες που συμβάλλουν στο κοινωνικό μετασχηματισμό αυτής της αγροτικής κοινωνίας προκύπτουν και στο εσωτερικό της με αποτέλεσμα να είναι σήμερα αναγκαία η ανάλυση εκείνη που συνδέει τα εσωτερικά και εξωτερικά στοιχεία για τη διαμόρφωση μιας περισσότερο ολιστικής ανάλυσης αυτού του μετασχηματισμού.

Η απεικόνιση του αγροτικού μετασχηματισμού

Σχεδιάγραμμα 1: Βασικά επιχειρήματα της ερμηνείας του αγροτικού μετασχηματισμού

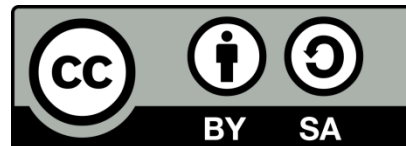
Βιβλιογραφία

- Δαμιανάκος Σ. (εισ- επιμ) (1987), *Διαδικασίες Κοινωνικού Μετασχηματισμού στην Αγροτική Ελλάδα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, σελ.13-26
- Δαμιανάκος Σ. κα. (1997), *Εξουσία, Εργασία και Μνήμη σε τρία Χωριά της Ηπείρου: η Τοπική Δυναμική της Επιβίωσης*, Πλέθρον/ΕΚΚΕ, σελ. 14-36
- Hillery G.A. (1955), Definitions of Community: Areas of Agreement, *Rural Sociology* 20, pp.111-123.
- Κασίμης Χ. (1992), “Τίποτα δεν Έχει Αλλάξει και Τίποτα δεν Είναι όπως Παλιά”: Πολυαπασχόληση και Οικογενειακή Γεωργία στη Σύγχρονη Αγροτική Κοινότητα, στο *Η Ελληνική Κοινότητα*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, σελ.35-48
- Κασίμης Χ., Παπαδόπουλος Α. Γ. (1996), Η Ανάπτυξη του Αγροτροφικού Συμπλέγματος και η Πολιτική Οικονομία του Αγροτικού Μετασχηματισμού, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Αθήνα, Τευχ. 89/90, σελ. 19-52
- Παπαδόπουλος Α.Γ. (επιμ) (2004), *Η Ανάπτυξη σε μια Πολυλειτουργική Ύπαιθρο*, Αθήνα, Gutenberg

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδεια χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

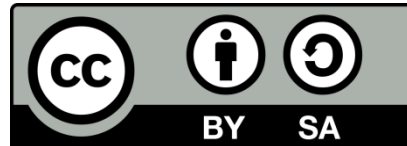
Σημείωμα Αναφοράς

- Copyright Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών 2014. Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, Χαράλαμπος Κασίμης. «Κοινωνιολογία της Αγροτικής Ανάπτυξης». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://oceclass.aua.gr/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων, π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Η άδεια αυτή ανήκει στις άδειες που ακολουθούν τις προδιαγραφές του Ορισμού Ανοικτής Γνώσης [2], είναι ανοικτό πολιτιστικό έργο [3] και για το λόγο αυτό αποτελεί ανοικτό περιεχόμενο [4].

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

[2] <http://opendefinition.org/okd/ellinika/>

[3] <http://freedomdefined.org/Definition/EI>

[4] <http://opendefinition.org/buttons/>

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.